

SELECTIEF MUTISME

HOE OM TE GAAN MET EEN KIND DAT NIET DURFT TE PRATEN?

In een kleuterklas kom je ze wel vaker tegen; kinderen die alles nog spannend vinden, nog niet mee durven doen met activiteiten, de kat uit de boom kijken en vooral nog niets tegen de leerkracht durven te zeggen. Verlegenheid? Of kan er meer aan de hand zijn? Als het niet durven praten langer duurt dan een aantal maanden kan er ook sprake zijn van selectief mutisme.

Tekst: Eustache Sollman

Selectief mutisme; een kind praat thuis wel, maar in andere sociale situaties, zoals op school, praat het niet of zeer weinig. De diagnose selectief mutisme wordt nog niet zo vaak gesteld, bij ongeveer zeven op de duizend kinderen. Over het algemeen wordt aangenomen dat het iets vaker voorkomt bij meisjes dan bij jongens (Güldner, 2012). Selectief mutisme openbaart zich tussen het derde en vijfde levensjaar. Kinderen krijgen dan te maken met nieuwe sociale situaties waarbij verwacht wordt dat zij verbaal communiceren. Het begint dan dus meer op te vallen wanneer een kind niet spreekt, terwijl dit wel verwacht wordt.

ANGSTSTOORNIS

Sinds de DSM 5 ('Handboek voor de classificatie van psychische stoornissen', 2013) valt selectief mutisme onder de categorie angststoornissen. Dr. Luc Roelen gaf in zijn lezing in Antwerpen (2015) aan dat dit een belangrijke stap is; 'De laatste jaren zijn er steeds meer artikelen verschenen en er wordt veel onderzoek gedaan naar angststoornissen en nu ook meer naar selectief mutisme.' Op dit moment wordt er onder andere bij academisch centrum De Bascule in Amsterdam en de Katholieke Universiteit Leuven wetenschappelijk onderzoek gedaan naar deze stoornis. Zo hoopt men een beter beeld te krijgen van het ontstaan en de effecten ervan.

Voor de begeleider en leerkracht is het belangrijk om te weten dat het bij selectief mutisme om een angststoornis gaat, het is geen taalspraakstoornis. Deze kinderen kunnen heel goed praten, maar doen dit alleen in situaties waarin ze zich veilig en vertrouwd voelen. In andere situaties slaat de angst toe en blokkeren ze. Letterlijk zit dan hun mond op slot. Ze willen vaak wel, maar het lukt echt niet. Ze zijn vaak de hele dag op hun hoede en lijken het aan te voelen wanneer er om hen heen druk wordt uitgeoefend om te praten. Ook al is deze goedbedoeld, op het moment dat het kind druk ervaart zal het zeker niet gaan praten maar waarschijnlijk nog meer volharden in het zwijgen. Hoewel het voor het kind het lastigst is, is het ook voor de omgeving ingewikkeld om hiermee om te gaan.

Het kind meer laten durven is de basis

VROEGTIJDIG SIGNALEREN

Als een leerkracht een kind in de klas heeft dat niet praat, is het belangrijk dat dit bespreekbaar gemaakt wordt. Denken dat het vanzelf wel over gaat als het kind zich meer vertrouwd gaat voelen, werkt vaak niet. Beter is het om zo snel mogelijk hulp in te gaan zetten. Hoe jonger het kind, hoe groter de kans dat behandeling aanslaat. Het is zaak dat de leerkracht zijn of haar zorgen bespreekt met de ib'er en de ouders. Het helpt bij het gesprek als van tevoren opvallende situaties kort op papier

worden gezet. Hierbij benoemt de leerkracht wat hij of zij concreet ziet en geeft aan dat dit als een belemmering wordt gezien, meer is dan een gewone verlegenheid. Hierbij wordt ook aangegeven dat het kind geholpen kan worden bij de strijd met het niet durven praten.

Selectief mutisme openbaart zich tussen het derde en vijfde levensjaar

Ouders zullen met veel vragen komen waar de school niet direct een antwoord op heeft. Het is daarom prettig dat er iemand aan kan sluiten die meer expertise heeft op het gebied van selectief mutisme en die ook weet wat mogelijkheden in de regio zijn. In de praktijk blijkt het lastig iemand met de juiste expertise aan tafel te krijgen. Waar moet je zoeken? Wie moet je benaderen? Daar is, helaas, geen algemeen antwoord op te geven. Er zijn wel steeds meer therapeuten en begeleiders die bekend raken met de behandelmethodiek rondom selectief mutisme en er ervaring mee opdoen. Ervaring in de behandeling van deze kinderen is erg belangrijk. Het vraagt kennis en creativiteit om met ze te werken. Daarbij is het ook goed dat iemand praktisch ingesteld is, de leerkracht kan ondersteunen op school en tevens ouders kan begeleiden.

DE ROL VAN DE LEERKRACHT

De leerkracht kan veel betekenen voor het kind met (vermoedens van) selectief mutisme. Angst is de basis rondom het niet praten en als je dat weet, herkent én erkent, kun je ondersteunen. Het is belangrijk om juist niet te denken in het maken van grote en belangrijke stappen, maar in te zetten op het geven van vertrouwen en veiligheid. De leerkracht moet laten merken dat het kind wordt gezien en geaccepteerd zoals het is. Het kind meer laten durven is de basis. Zo krijgt het meer vertrouwen in eigen kunnen en dit helpt om de wereld van het durven langzaam groter te maken. Dit kan al door het kind gewoon, net als de andere kinderen, volop te betrekken bij de dagelijkse activiteiten; iets uitdelen, een raam openzetten, de deur dichtdoen, plantjes water geven. Als de leerkracht hierbij angst ziet, is het goed om het samen te doen of een ander kind mee te laten gaan. Het kind moet vooral 'doen' en 'ervaren', dat het merkt dat het dan wél lukt, ook al is het nog spannend. Dat geeft vertrouwen. Als iets nog niet lukt, is dat geen punt. Zaak is om het wel te blijven aanbieden en uit te gaan van wat al wel lukt en dit langzaam uit te breiden. Voor de leerkracht is het zaak te proberen door het gedrag heen te kijken naar wat erachter verscholen ligt.

Informatie en inspiratie

Oudervereniging

In november 2015 is oudervereniging Het Stille Kind opgericht. De missie is: zorgen voor een optimale behandeling van, goede omgang met en ondersteuning voor kinderen met selectief mutisme in Nederland. Elk kind met selectief mutisme wordt zodanig begrepen en ondersteund dat het de ruimte en gelegenheid krijgt om zich voortdurend positief te ontwikkelen. www.hetstillekind.nl

Behandeling

Informatie over mogelijkheden van behandeling is te vinden op de websites van De Bascule (dat.debasculle.com) en het UMC (www.spreektvoorzich.nl). Op de laatste site vind je ook meer informatie voor ouders, leerkrachten en andere professionals.

Wie kun je benaderen?

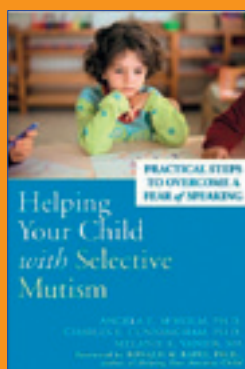
Een ondersteuningsvraag kun je stellen bij het samenwerkingsverband.

Boek: 'Selectief mutisme bij kinderen, Als een kind soms niet praat', Max Güldner, 2012

Het enige Nederlandstalige informatieve boek over selectief mutisme. Op een makkelijk leesbare wijze beschrijft Güldner de problematiek rondom deze stoornis. Er wordt stilgestaan bij de mogelijkheden van behande-

ling en er worden tips gegeven voor zowel ouders, leerkrachten en hulpverleners. Dit alles ruim ondersteund met veel verhelderende casussen.

Boek: 'Helping your child with Selective Mutism', McHolm, A., 2005

Een goed leesbaar boek geschreven voor ouders maar ook voor professionals zeer interessant om te lezen. Met uitleg over hoe om te gaan met de spreekangst van het kind, voorzien van veel praktische ideeën.

Documentaire: 'Mijn mond zit op slot'

Op YouTube staat deze verhelderende en indrukwekkende documentaire. Een jaar lang werden twee kinderen gevolgd in hun strijd met het niet praten.

Vaak hoor je dat een kind niet wil, star is, het eigen plan trekt. Logisch, het handelt vanuit angst en dan is controle houden iets wat veiligheid geeft. Aan de leerkracht dus de taak die veiligheid te bieden, te benoemen dat hij/zij ziet dat iets spannend is, erbij helpt en weet dat het kind het wel kan.

Bij selectief mutisme gaat het om een angststoornis, het is geen taalspraakstoornis

DE PLEK IN DE KLAS

Wat helpend kan zijn, is om samen met het kind en ouders na te denken over de plek in de klas (McHolm et al., 2005). Een plaats dicht bij de deur van een lokaal, met de rug ernaartoe, is geen veilige plek. Je weet als kind nooit wanneer er iemand binnenkomt, wie er binnenkomt en wat die persoon dan gaat doen of tegen je gaat zeggen. Dit kan weer extra spanning veroorzaken die het kind juist niet kan gebruiken. Het is aan de leerkracht om dit in de gaten te houden en het uitgebreid te bespreken met ouders en als het lukt ook met het kind. Sommige kinderen willen de klas kunnen overzien en zitten liever achterin, anderen zoeken de veiligheid van de leerkracht op en willen bij hem of haar in de buurt zitten.

Hoe jonger het kind, hoe groter de kans dat behandeling aanslaat

Hoewel ze niet of nauwelijks praten, zie je over het algemeen dat kinderen met selectief mutisme didactisch goed meekomen met de aangeboden leerstof (McHolm et al., 2005). Alleen het zwijgen mag dan ook nooit een reden zijn om een kind niet naar een volgende groep door te laten stromen. Ja, het is moeilijk om te controleren of het kind alles beheerst, want mondelinge testen zullen niet lukken. Hier ligt een mooie rol voor ouders. Laat mondelinge toetsen thuis afnemen nadat duidelijk met de ouders is doorgesproken wat wel en niet mag tijdens de afname. Soms vindt het kind het ook goed dat

ouders opnames maken, zodat de leerkracht zelf kan scoren. Dat is misschien niet helemaal volgens de handleiding, maar juist bij kinderen met angst moet je de vrijheid nemen 'out of the box' te denken, in het belang van het kind. Zo kan het zijn dat het lesprogramma her en der aangepast moet worden. Een spreekbeurt zal lastig worden, maar misschien kan de leerkracht een alternatief bedenken?

HET GEDRAG VAN DE LEERKRACHT

Wat je vaak ziet is dat het kind tijdens de les de vinger opsteekt, maar vervolgens geen antwoord kan geven. Hoe moet de leerkracht hiermee omgaan? Het is belangrijk dat men zich bewust is van de eigen woorden. Werd er gevraagd: 'Wie wil het antwoord zo vertellen?' of 'Wie weet het antwoord?' Als het laatste het geval was en de vinger wordt opgestoken, geeft het kind dus aan het te weten. Dit verdient een compliment. Zou blijft de leerkracht de veiligheid bieden die het kind nodig heeft en voelt het kind dat hij hierop kan vertrouwen. Als het buiten stormt en je wilt schuilen, ga je dan bij een tuinschutting staan die meedeint op de vlagen van de wind, of sta je liever tegen die dikke kasteelmuur die er al jaren stevig staat? Juist. De leerkracht zou voor het kind met selectief mutisme ook die stevige, betrouwbare muur kunnen zijn.

Door het getoonde vertrouwen en geloof in het kind geeft hij of zij het kind meer durf, meer duidelijkheid en meer zelfvertrouwen.

LITERATUUR

Güldner, M. (2012). *Selectief mutisme bij kinderen. Als een kind soms niet praat*. Houten, Lannoo Campus.
McHolm, A. E., Cunningham, C. E. & M. K. Vanier (2005). *Helping your child with Selective Mutism*. Oakland, New Harbinger Publications.

Tip van de redactie

Meer lezen over extreme verlegenheid of selectief mutisme? In het *Beter Begeleiden Magazine* van januari 2016 staat het artikel 'Omgaan met extreme verlegenheid' en in de *Beter Begeleiden Digitaal* van november 2012 de recensie van het boek 'Selectief mutisme bij kinderen. Als een kind soms niet praat'. Beide kun je vinden in de materialenbank op de website. In de volgende *Beter Begeleiden Digitaal* (oktober 2016) verschijnt van Eustache Sollman een vervolgartikel over selectief mutisme.

Eustache Sollman werkt als ambulante begeleider bij de Stichting Speciaal Onderwijs Twente en Oost Gelderland (SOTOG) en is gespecialiseerd in selectief mutisme. Hij behandelt leerlingen volgens het protocol 'Praten op school een kwestie van doen' en geeft ondersteuning aan leerkrachten. E-mail: e.sollman@ab-sotog.nl